

jimi vážení a měření a o výsledcích vyplývajících z těchto operací (zák. ze dne 19. června 1866 č. 85 ř. z.).

II. Úřední dozor.

1. Živnostenský úřad může povolit, aby se zřídily ústavy veřejné pro vážení a měření.

2. Potřebí, aby živnostenský úřad potvrdil osoby ustanovené k vážení a měření; ku konání prací při vážení a měření smějí se ustanoviti lidé, jež vedle osobní důvěryhodnosti jsou i k nim náležitě způsobilými. Tato způsobilost prokáže se zkouškou, která se koná u cejchovního inspektora v jeho úředním sídle o dostatečné znalosti soustavy měr i vah, jakož o předepsaných nástrojích k vážení a měření a o dostatečné zručnosti ve vážení a měření (nař. min. obch. ze dne 12. října 1876 č. 126 ř. z. a výn. min. obch. ze dne 5. června 1885 č. 6431).

3. Povolují-li se nově zřizované veřejné ústavy pro vážení a měření, nechť se přihlíží k místním poměrům a vyslechně se v té příčině příslušná obchodní komora. Obec má prvý nárok na povolení; nezřídila-li by takového ústavu neb nevyhovují-li ústavy jí zřízené potřebám obchodu, mohou soukromníci dosáti povolení k takému ústavu, jsou-li, jak se požaduje, důvěry hodnými.

4. Obce dohlízejtež přísně k veřejným ústavům pro vážení a měření, které jsou v jejich obvodu, a odstraňtež každý seznatý zlořád vedle své působnosti aneb ho úřadu ihned oznamtež.

5. Úřad živnostenský má právo i povinnost, aby objeviv zneužívání propustil zřízence a jsou-li tito zároveň majiteli ústavu neb měli li účast na sběhších se zneužitích, aby nařídil odnětí oprávnění bez ujmy následků, jež po případě nastanou podle všeobecných trestních zákonů.

III. Veřejné ústavy pro vážení a měření mají, berouce poplatek za svůj výkon, držeti se v mezích tarifu úřadem schváleného a podrobiti se všem ostatním nařízením, která vydána jsou neb budou pro podnik těchto ústavů. Sazby musí potvrditi politický zemský úřad, slyšev obchodní a živnostenské komory. Vyměřují-li se tarify, jest míti k tomu zřeteli, že smějí býti pouze mírnou náhradou za námahu a za výdaje spojené s těmito ústavami.

IV. Dovoleno jest, aby se pronajímalo právo provozovati takového ústavu, které mají obce v držení; avšak pronajetí nelze provésti veřejnou soutěží.

V. Existence veřejných ústavů pro vážení a měření nebrání úkonu v právu, aby své vlastní zboží nebo zboží třetím osobám zdarma nebo za úplatu měřil a vážil a zachováváje zákonné podmínky, aby tento obchod též po živnostensku provozoval. Zřízení takového soukromého ústavu pro vážení jest svobodnou živností.

Ústavy zaopatřovací viz Ústavy dobročinné.

Ústavy zemské (zřízení zemská).

Království a země v říšské radě zastoupené tvoří relativně samostatné, politické korporace se zvláštním zřízením, dle kterého vystupují v organismu státním jednak jako tělesa zákonodárná s omezenou příslušností, jednak jako tělesa samosprávná.

A. Země jako tělesa zákonodárná.

I. Dějinný vývoj.

Národní zastoupení zákonodárné království a zemí v říšské radě zastoupených vyvinulo se s utvořením mocnářství a sice dvojí: ústřední zastou-

pení na říšské radě a partikulární na zemských sněmích, jakožto zástupcích orgánech (sborech) jednotlivých zemí. Říšské radě, která dle ústavy účastní se měla při zákonodárství ohledně záležitostí týkajících se práv, povinností a zájmů všech království a zemí mocnářství, podřízena byla zastupitelstva jednotlivých království a zemí pokud šlo o zákonodárství v těch záležitostech, které nenáleží ku příslušnosti říšské rady. Partikulární zastupitelstva národní mají původ svůj ve zřízeních stavovských, jichž základem jsou starší zřízení zemská. Z těchto dlužno zvláště uvést: v Čechách zems. zřiz. ze dne 10. května 1626 s oběma staršími základními smlouvami z r. 1517 a 1575 a deklaratorie ze dne 1. února 1640, v Haliči pat. ze dne 13. dubna 1817, na Moravě zemské zřízení z roku 1628, ve Štýrsku zemské manifesty z r. 1256 a 1277, ve Slezsku zemská zřízení ze dne 9. července 1708 a 26. května 1726 a j. Říšská ústava ze dne 25. března 1848 prohlásila ohledně zemských ústav, že stavové zemští, jichž zřízení a působnost byla zachována, pokud ústavní listina žádné změny neobsahovala, mají přihlížeti k zájmům země a potřebná opatření činiti, pokud tato nespádají pod všeobecné potřeby státní. Říšskou ústavou ze dne 4. března 1849 (cís. pat. č. 150 ř. z.) byly vytčeny hlavní zásady zemských ústav, při čemž prohlášeny byly za záležitosti zemské tyto záležitosti:

1. Všechna opatření týkající se zemědělství, veřejných staveb a ústavů dobročinných dotovaných z prostředků zemských, rozvrhů a rozpočtů zemských, jakož i všech řádných i mimořádných příjmů a vydajů zemských, ať již ze jmění země, z daní aneb prostředkem úvěru získány byly.

2. Bližší upravení záležitostí obecních, kostelních a školních, dále poskytování přípravek a zaopatřování i ubytování vojska; konečně

3. vyřizování záležitostí, které říšskými zákony přikázány jsou zemské vládě.

Pozdější zákony ústavní, totiž: cís. diplom ze dne 20. října 1860 a cís. patent ze dne 26. února 1861 stanovily přesněji meze příslušnosti zastupitelstev národních. Kdežto však říjnový diplom hlavní váhu kladl na zastupitelstva a ústřednímu parlamentu přikazoval toliko úkol doplňovací, soustředil opět patent únorový zákonodárnou činnost v říšské radě a zemským sněmům zůstavil toliko záležitosti, které v zákoně o říšském zastupitelstvu nebyly výslovně přikázány říšské radě. Tato ústavoprávní zásada došla ještě přesnějšího výrazu ve státním základním zákoně ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z., kterým změněn byl základní zákon o říšském zastupitelstvu a stenčena byla příslušnost partikulárních národních zastupitelstev. Ostatně jsou zemská zřízení a volební řády zemských sněmů ze dne 26. února 1861 až podnes pro sněmy jednotlivých zemí pramenem zákonného jich složení, organisace a částečně též příslušnosti. Ohledně působnosti zemských sněmů způsobil zák. ze dne 2. dubna 1873 č. 40 ř. z. zajisté velmi důležitou změnu, že totiž netvoří více volební sbory pro říšskou radu.

II. Obvod příslušnosti zemských sněmů ve směru zákonodárném.

§ 12 státního základního zákona o říšském zastupitelstvu ustanovuje, že všechny předměty zákonodárství, které v zákoně o říšském zastupitelstvu nejsou výslovně přikázány říšské radě, patří k působnosti sněmů

království a zemí v říšské radě zastoupených a od těchto podle ústavy vyřízeny býti mají. Z toho jde, že obor zákonodárné působnosti zemských sněmů určen jest příslušností říšské rady a že tudíž ku poznání obvodu toho nezbytně potřebí jest seznati obvod působnosti říšské rady. Říšské radě náleží dle § 11 základního zákona o říšském zastupitelstvu tyto záležitosti:

a) zkoumati a schvalovati obchodní smlouvy a státní úmluvy, jimiž obtížena býti má říše neb jednotlivé její části aneb kterými se jednotliví občané zavazují aneb území království a zemí v říšské radě zastoupených změněno býti má;

b) všechny záležitosti týkající se způsobu, pořádku a trvání povinnosti vojenské, zvláště povolovati ročně potřebného mužstva a pečovati o poskytování přípravy, zaopatřování a ubytování vojska;

c) stanoviti rozvrh státního hospodářství, a zvláště povolovati ročně vybírané daně, dávky a poplatky; zkoušeti závěry státních účtů a výsledky správy finanční, udíleti absolutorium; přijímati nové půjčky, převáděti stávající státní dluhy, zcizovati měniti a obtížiti nemovité státní jmění, vydávati zákony o monopolech a regalíích a vůbec vyřizovati všechny záležitosti finanční, které jsou společny královstvím a zemím v říšské radě zastoupeným;

d) upravovati záležitosti peněžní, mincovní, banky cedulové, celní a obchodní, jakož i záležitosti týkající se telegrafu, pošty, železnic, plavby a jiných říšských prostředků dopravních;

e) vydávati zákony týkající se úvěru, bank, privilegií a živností vyjma zákony o právech propinačních, dále pak vydávati zákony o míře a váze, o ochraně známek a vzorků;

f) zákonodárství týkající se lékařství, ochrany proti nakažlivým nemocem a dobytčímu moru;

g) zákonodárství o právu státních občanů a o právu domovském, pak zákonodárství týkající se policie ve příčině cizinců, dále pasů, jakož i sčítání lidu;

h) zákonodárství ohledně poměrů náboženských, práva spolkového a shromažďovacího, tisku a ochrany duševního vlastnictví;

i) stanoviti základní zákony o vyučování na školách obecných a gymnasiích, pak zákony o universitách;

k) trestní soudnictví a zákonodárství policejní trestní, jakož i civilní vyjímaje zákonodárství o vnitřním zařízení veřejných knih a o předmětech, které na základě zemských zřízení a tohoto základního zákona patří k působnosti zemských sněmů, dále zákonodárství o právu obchodním a směnečném, námořském, horním a lenním;

l) zákonodárství o základech organisace úřadů soudních a správních;

m) zákony o provádění státních základních zákonů o všeobecných právech státních občanů, o říšském soudě, o moci soudcovské, vládní a výkonné;

n) zákonodárství v záležitostech týkajících se povinností a vztahů jednotlivých zemí mezi sebou;

o) zákonodárství v záležitostech na základě shody se zeměmi koruny uherské za společné prohlášených. Všechny tyto předměty jsou tudíž

v ohledu zákonodárném odňaty zákonodárství zemskému, které mimo to též ohledně těch záležitostí, jež příslušnosti jeho odňaty nebyly, značně omezeno bylo státními základními zákony ze dne 21. prosince 1867. Tak ku př. při provádění zákonodárství ohledně obcí, které nyní úplně spadá ku příslušnosti zemských sněmů, dlužno šetřiti předpisů říšských zákonů o všeobecných právech státních občanů a o právu domovském. Kromě toho upraveno jest zákonodárné právo zemských sněmů jednotlivých zemí zemskými řády ze dne 26. února 1861. Dle těchto patří k působnosti zemských sněmů:

1. Všechna zařízení týkající se

a) zemědělství;

b) veřejných staveb, zřízených z prostředků zemských;

c) od země dotovaných dobročinných ústavů;

d) rozpočtu a účtu zemského, jak ohledně zemských příjmů ze správy zemského jmění, z daní k účelům zemským a z použití zemského úvěru plynoucích, tak i ohledně řádných a mimořádných zemských vydajů (v Tyrolích a Vorarlbersku patří sem ještě spolupůsobení při upravení zemské obrany a zemského střelectví).

2. Bližší ustanovení v mezích všeobecných zákonů týkající se: záležitostí obecních, kostelních a školních, poskytování přípravy, zaopatřování a ubytování vojska; dále ustanovení o ostatních záležitostech týkajících se blahobytu a potřeb zemských, které zvláště přikázány byly zemskému zastupitelstvu (§ 18 česk. mor. a slez. zř. z.).

3. Dále přísluší zemským sněmům:

a) raditi se o vyhlášených všeobecných zákonech a zařízeních zvláště co týká se významu jich pro blaho země a

b) činiti návrhy na vydání všeobecných zákonů a nařízení pro blaho a potřebu země.

4. Sněmy podávají vládě návrhy o věcech, ohledně kterých byly o radu tázány (§ 19 česk., mor. a slez. zř. z.).

5. Zemský sněm může se v konkrétním případě vzdáti svého práva spolupůsobiti při zákonodárné činnosti říšské rady ve prospěch její, avšak jedině s tím účinkem, že věc ta na základě tohoto usnesení jedině v tomto konkrétním případě a jen ohledně dotyčného sněmu přechází k příslušnosti říšské rady.

B. Země jako tělesa samosprávná.

Jednotlivá království a země v říšské radě zastoupené jsou právními podmínky, které mají své vlastní jmění, mohou nové jmění nabyti a nabyté zcizovati, vydaje své přiměřenými příjmy krýti a po případě úvěru užiti. Zemské sněmy pečují o zachování stavovského (domestikálního) jmění, jakož i jiného dle vzniku a věnování svého zemi náležitého jmění, dále o zachování fondů a ústavů zřízených neb vydržovaných z prostředků stavovských aneb zemských. Usnesení zemských sněmů, která se týkají prodeje, trvalého obětížení neb zástavy základního jmění, musí císařem býti potvrzena (§ 20 česk., mor. a slez. zř. z.).

Zemské sněmy spravují jmění domestikální po případě zemské, jakož i záležitosti úvěru a zadlužení zemského se týkající a plní povinnosti, které zemi z toho vycházejí. Též spravují a užívají zemských fondů a fondů

pro vyvazení pozemků dbajíce přesně zákonného účelu a věnování těchto fondů (§ 21 česk., mor. a slez. zř. z.). Zemské sněmy radí a usnášejí se o opatření prostředků potřebných ku správě jmění, fondů a ústavů zemských, jakož i ku provedení jiných úkolů zemských, pokud příjmy ze jmění základního nestačí. Za tím účelem mají právo ukládati a vybíratí přírážky ku přímým daním zeměpanským až do 10⁰/₀. Vyšší přírážky k přímé dani neb jinaké poplatky zemské musí císařem býti potvrzeny (§ 22 česk., mor. a slez. zř. z.). Výpomocná a dohlédací činnost zemských sněmů při daních, jmenovitě rozvrhování, vybírání a odvádění přímých zeměpanských daní upravena jest zvláštními předpisy (§ 24 česk., mor. a slez. zř. z.). Zemské sněmy usnášejí se o osobním stavu a služném pro úředníky a sluhy, kteří přidělení býti mají zemským výborem aneb jež zříditi sluší pro jednotlivá správní odvětví; rovněž ustanovují způsob jich jmenování a disciplinární kázně, jich výslužné a zaopatření a hlavní zásady služební instrukce. Ku správní činnosti zemí v oboru vnitřní správy patří:

a) zřizovati a spravovati ústavy vzdělávací (reálky a gymnasia, ústavy polytechnické, divadla a j.);

b) zdravotnictví (ku př. blázince);

c) podpůrné zaopatřování chudých;

d) správa prostředků dopravních (vodních staveb, regulace řek);

e) konkurence vůči ústavům udržovaným od státu neb jiných správních těles (ku př. podporování národního školství, příspěvky na školní stavby).

C. Organizace zemských sněmů.

I. Složení zemských sněmů jednotlivých království a zemí upraveno jest zemskými řády vydanými patentem ze dne 26. února 1861 tím způsobem, že při tom přihlíženo k jistým ohledům kulturním a hospodářským národa a různých jeho společenských vrstev. Tak zvláště zastoupena jest dle zemských řádů na sněmích zemských církev katolická, v Bukovině a Dalmacii též církev východo-řecká, jejich arcibiskupům a biskupům přísluší na sněmích těch virilní hlas vzhledem k důstojnosti jejich. Rovněž přísluší na sněmích zemských virilní hlas rektorům universit. Ostatní členové zemských sněmů povoláni jsou volbou. Osoby ku volbě oprávněné rozděleny jsou dle různých sociálních a hospodářských tříd a zájmů na čtyry volební třídy a na tyto rozdělí se pak počet všech poslanců. Třídy ty jsou:

1. Třída velkostatku, která však ve Vorarlberku a Terstu schází a v Dalmacii zastoupena jest třídou největších poplatníků;

2. obchodní a živnostenské komory, kterým jakožto korporacím přísluší volební právo ohledně určitého počtu poslanců, aniž by tito ze středu komor těch voleni býti musili;

3. města, a místa průmyslová a

4. obce. Počet poslanců jednotlivých zemských sněmů a rozdělení jich dle virilních hlasů a volebních tříd (mimo Terst, kde zemský sněm zastoupen jest městskou radou) vysvítá z tohoto přehledu:

Z e m ě	Úplný počet	Hlasy virilní	Velkostatky resp. největší poplatníci	Obchodní a živnost. komory	Města a místa prů- myslová	Obce
Čechy	242	6	70	15	72	79
Morava	100	2	30	6	31	31
Slezsko	31	1	9	2	10	9
Bukovina	31	2	10	2	5	12
Dalmacie	43	2	10	3	8	20
Halič	151	10	44	3	20	74
Korutany	37	1	10	3	9	14
Krajina	37	1	10	2	8	16
Gorice a Gradiska	22	1	6	2	5	8
Istrie	33	3	5	2	11	12
Horní Rakousy	50	1	10	3	17	19
Dolní Rakousy	68	3	15	4	25	21
Šolnohrady	26	1	5	2	10	8
Štýrsko	63	3	12	6	19	23
Tyroly	68	4	14	3	13	34
Vorarlberk	21	1	schází	1	5	14

Zde sluší připomenouti, že ve Slezsku přísluší virilní hlas arcibiskupu Vratislavskému, a že v Tyrolích má třída velkostatku 10 zástupců velkostatku ze šlechty a 4 zástupce velkostatku z duchovenstva, kteří bývají voleni tím způsobem, že opatové a probošti v zemském řádu uvedení volí vždy jednoho poslance ze svého středu.

II. Řády volební do sněmů.

1. Základní zásady. Ku povznesení sněmů zemských přispěla jednak ústava říjnová z r. 1860 položivši zejména důraz na historické základy mocnářství našeho, jednak cís. patent ze dne 26. února 1861 č. 20 ř. z., kterým prohlášena nová zřízení zemská a volební řády do zemí a království na radě říšské zastoupených. V podstatě své jeví se býti nové tyto ústavy, zemské sněmy souhrnem osob zastupujících zájmy všeho lidu (tak zv. zastoupení zájmové) všímající si ne již více individuálních kast, ale individuálních potřeb každého jednotlivce. Zásadě tuto vytknuté ovšem nevádí okolnost, že spojí se jednotlivci v určitou skupinu spřízněnou zvláštními potřebami a že tu dojde výrazu zastoupení skutečně za jiných podmínek a místních poměrů, než jaké dány jsou pro jednotu osob jiných. Jedno zůstává stejným pro všechny a pro všechno: právo všech příslušníků země má rozhodovati aspoň částečně o potřebách a osudech svých. Vedle tohoto principu ovšem připustiti lze jen mimořádně a vzhledem k určitým poměrům účastenství osob jiných.

Dle vzpomenutých právě ústav zemských z r. 1861 uznány jsou zásadně tyto čtyry skupiny zájmové a to:

a) tak zv. skupina virilistů t. j. kteří na sněmu zemském mají hlas přímo základem důstojenství svého a po čas trvání tohoto důstojenství; přiznáváť se biskupům všech konfesí a rektorům universit jako takovým účastenství a hlas na sněmu. Virilisty jsou na sněmu království Českého: arcibiskup pražský, biskupové: králohradecký, budějovický a lito-

měřický a pak rektori obou universit; na sněmu markrabství moravského jsou virilisty: arcibiskup olomoucký a biskup brněnský; sněm vévodství slezského má pak jednoho virilistu a to knížete-biskupa vratislavského.

V ostatních třech skupinách zastupují zájmy osoby volbou k tomu povolane příslušníky té či oné třídy; jsou to pak:

b) skupina držitelů velkých statků (ve všech téměř zemích zavedená; v Dalmácii skupina »nejvyšších poplatníků«); zde rozhoduje poměrná rozsáhlost držav velkostatkářských. V Čechách volí skupina tato 70 členů, na Moravě 30, ve Slezsku 9 členů.

c) Skupina měst a míst průmyslových a skupina komor obchodních a živnostenských. (Nejsou totiž při volbě do sněmu komory obchodní nikde sloučeny se skupinou městskou v jeden sbor volební; nýbrž volí vždy o sobě určitý počet poslanců — srv. str. 29. Prof. Pražáka »Rakouské právo ústavní«, část II. vyd. z r. 1896). Tu pak připadá v Čechách voliti městům a místům průmyslovým 72 členy, komorám obchodním a živnostenským 15 členů; na Moravě volí v této skupině města 31 poslance, obchodní komory (brněnská a olomoucká každá po 3) 6 poslanců; ve vévodství slezském vysílá tato skupina 12 členů a to 10 poslanců volí města a 2 poslance volí obchodní a živnostenská komora v Opavě.

d) Poslední skupinu tvoří obce venkovské dle soudních okresů se skupené; v Čechách připadá na obce venkovské 79 poslanců, na Moravě 31 poslanec, ve Slezsku 9 poslanců.

Máme tedy v Čechách na zemském sněmu 242 poslance, na Moravě 100 poslanců, ve Slezsku 31 poslance. — Jak provedeny shora naznačené zásady zastoupení zájmového v ostatních zemích, srv. o tom cit. spis prof. Pražáka, str. 36.

2. Náležitosti aktivního práva volebního.

a) Náležitosti všeobecné: Sem počítají mnozí rakouské státní občanství, mužské pohlaví, zletilost. Prof. Pražák poukazuje však k tomu, že pokud jde o Čechy vlastně řád volební do sněmu žádných všeobecných pozitivních náležitostí práva volebního nevytkl, takže ani rakouské státní občanství (jakkoli ve skutečnosti není v žádné třídě voličů cizozemců) nebylo vůbec prohlášeno výslovným nějakým předpisem za podmínku práva volebního a že ani mužské pohlaví ani způsobilost k činům právním nejsou všeobecnými podmínkami práva tohoto; naopak že jsou pozitivně náležitosti práva volebního pro každou třídu volební upraveny zvláště.

b) Náležitosti zvláštní t. j. řídící se předkem výší poplatnosti, kromě toho pak bez ohledu na berně skutečně odváděné připuštěny jsou tu určité osoby základem svého úřadu, neb osobních vlastností, jako duchovní, úředníci státní, obecní, pak ti, kdož nabyli hodnosti doktorské na některé rakouské universitě a pod. Podrobněji sluší tu poznamenati, pokud jde jmenovitě o království České, toto:

aa) Ve skupině velkostatkářů oprávnění jsou k volbě knihovní držitelé statků v desky zemské zapsaných, avšak jen tehdy, když ze statku deskového se buď o sobě nebo z několika takových statků témuž majetníku patřících platí zeměpanských daní z nemovitostí (Realsteuern) bez přírážek ročně nejméně 250 zl., z čehož musí býti nejméně 200 zl. daně gruntovní (str. 41 cit. Pražákova díla, část II.; § 2 zák. ze dne 9. ledna 1873 č. 1 z. z.). Výše tato (250 zl.) platí pro Čechy, Moravu a Slezsko; v jiných zemích stanovena jest za podmínku aktivního práva

volebního v této skupině pravidelně daň nižší (v Dolních Rakousích 200 zl., v Tyrolsku 50 zl.).

bb) Ve skupině obchodních komor mají aktivní právo volební všichni skuteční členové komory a jich náhradníci (srv. § 6 pův. řádu voleb. pro Čechy), pokud jim nevádí některý důvod vyloučení (určité zločiny, přečiny atd.).

cc) Ve skupině měst a obcí venkovských činí se aktivní právo volební závislým na tom, zda-li ten který volič má právo voliti do zastupitelstva obecního; tu pak rozhoduje ovšem obnos daní, jakýž dotyčná osoba platí a pokud ho platí. Z toho vyplývá — jakž důsledně a obšírněji vyvozuje Pražák — že nelze upříti práva volebního do sněmu, pokud jde o skupinu městskou, ani osobám ženského pohlaví, ani osobám k právním činům nezpůsobilým, pokud ovšem dotyčné osoby nejsou (jako v Praze a v Liberci) vyloučeny již z práva voliti do zastupitelstva obecního. (Str. 47 cit. Pražákova díla, část II.)

Co se týče volebních řádů do ostatních zemí, vytknouti lze povšechné pravidlo, že ve skupině měst a obcí venkovských rozhoduje poměrná výška daní, t. j. aktivní právo volební mají ti, kdož platí první dvě třetiny všech daní. V jednotlivostech ovšem liší se tu jednotlivé volební řády dosti podstatně.

3. **Positivní právo volební.** Právo, volenu býti do sněmu zemského mají, kdož jsou oprávněni voliti do sněmu, jsou aspoň 30 let staří a nejsou ze zvláštního důvodu nevolitelnými; zde počítá se za důvod vyloučení ženské pohlaví, činná služba ve vojště a odsouzení pro nějaký delikt. Pražák v cit. díle svém vytyká jako podmínky pasivního práva volebního: rakouské státní občanství, věk třiceti roků, plné požívání práv občanských a aktivní právo volební do sněmu téže země (srv. § 121 téhož díla).

4. **Volby přímé a nepřímé.** Volba přímá záleží v tom, že osoba k volbě oprávněná sama označí toho, kdo má volen býti; volba nepřímá koná se podstatně v ten způsob, že voličové k volbě oprávnění určí (volbou) ze svého středu jistý počet volitelů a ti pak (přímo) volí poslance; tento způsob voleb nepřímých zaveden jest u nás ve třídě obcí venkovských, kdežto v ostatních skupinách volí oprávnění přímo. Při volbě volitelů t. j. těch, kdož mají ve skupině obcí venkovských volební právo do sněmu vykonávati (byvše k tomu (volbou) prvotně oprávněných povolání) rozhoduje počet přítomného obyvatelstva obce posledním sčítáním lidu zjištěný o tom, kolik volitelů má býti zvoleno; při tom však každá obec musí voliti aspoň jednoho volitele nezávisle na počtu svého obyvatelstva. A sice připadá na každých 500 duší po jednom voliteli; je-li pak v Čechách a ve Slezsku jakýkoli počet nad tuto jednotku všeobecně na 500 duší vymezenou (tedy ku př. 5, 10 atd. duší), sluší míti tento zbytek za plných 500 obyvatel (§ 27 zák. ze dne 9. ledna 1873 č. 1 z. z.); na Moravě nemá významu toho takovýto zbytek, leda by počet 250 duší převyšoval. O tom, kolik volitelů v příslušné obci voliti jest za příčinou nastávajících voleb sněmovních ve smyslu právě naznačeném, rozhoduje a věděti dává všem obcím příslušným okresní politický úřad (§ 28 českého zák. ze dne 9. ledna 1873 a § 29 mor. řádu vol.). V ostatních zemích platí ustanovení o Moravě tuto vyličená.

5. **O k r e s y v o l e b n í.** Okresy volebními rozuměti jest sbory uvnitř země teritoriálně obmezené, kdežto ve skupině velkostatkářské volí se ve dvou sborech, nikoli však v okresech volebních, ježto pro tuto celou skupinu tvoří celé království české jediný obvod volební s volebním místem v Praze (podobně tvoří i velkostatkáři na Moravě, ve Slezsku a v Bukovině jeden volební okres, ale dva voličské sbory). První voličský sbor (za velkostatek) utvořen jest z držitelů velkostatků stížených fideikomisním svazkem, do druhého sboru náleží pak ostatní velkostatkáři ve skupině držitelů velkých statků k volbě oprávnění.

Praha rozdělena jest na 5 okresů volebních (I. Staré Město, II. Nové Město, III. Malá Strana, IV. Hradčany, Král. Vyšehrad, Holešovice-Bubna a V. Josefov) a volí dohromady (ve skupině měst a míst průmyslových) 10 poslanců.

Poslanci za obce venkovské volí se podle okresů volebních; okresem volebním nesluší tu rozuměti ani okres soudní ani okres politický, nýbrž zvláštní útvar právě těmito volbám jen za podklad sloužící. Obsahuje takovýto okres volební několik okresů soudních a může zabíhati do více okresů politických nespádaje s nimi nikterak v jedno (v Haliči toto ustanovení však neplatí, ježto tam na zákl. zákona ze dne 17. února 1884 č. 1 z. z. z r. 1885 každý politický okres jest zároveň okresem volebním. Za každý volební okres volí se pravidelně poslanec jediný; výjimečně ovšem dovoluje zákon voliti poslanců více. Některá města tvoří pro sebe zvláštní volební okres i volební sbor, jako: Liberec, Plzeň, Budějovice, Kutná Hora, Cheb, Písek, Česká Lípa, Smíchov, Karlín, Rumburk a volí vesměs po jednom poslanci. Ostatní města spojena bývají po 2 až 5 v jeden volební okres (prof. Pražáka cit. dílo str. 32), při čemž bývá stanoveno jedno z nich za tak zv. hlavní místo volební.

6. **V ý k o n v o l e b.** Pravidelně žádají ústavy zemské, aby oprávněný volič úkon volební předsebral osobně nepřejíce celkem zastoupení a není také závažné námitky proti tomu, aby žena zletilá a provdaná osobně aktivní právo volební předsevzala ani proti tomu, aby si místo manžela dle vůle své zástupce určila (srv. cit. spis Pražákův str. 71). I může žena právo volební vykonávati vždy, pokud zákon tomu výslovně nebrání (ku př. volební řád haličský, solnohradský a tyrolský brání tomu pokud jde o skupinu velkých statků, volební řád moravský výslovně tomu brání pokud jde jen o třídu měst a obcí venkovských — tu totiž zastupuje ženu muž). Jinak ovšem volí za osoby nezletilé a za osoby právnické zákonní jich zástupcové, spoludržitelé musí pak vyslati k volbě svého plnomocníka. Volby vypisuje zemská vláda a stanoví dny, kdy volba se provéstí má; dle volebního řádu vypisují se volby nejprve za skupinu obcí venkovských, dále za skupinu měst a míst průmyslových, a za komory obchodní a živnostenské a nejposléze konají se volby za skupinu velkostatkářů. Seznamy voličů za skupinu velkostatku pořizuje přednosta zemského úřadu politického a uveřejní je v úředních novinách; reklamace proti těmto seznamům podati jest do 14 dnů po uveřejnění k politické vládě zemské, jež o nich rozhodne a příslušné opraví ex offio.

Seznamy voličů za skupinu měst a obcí venkovských pořizují představení obce, reklamace vyřizují okresní zeměpanské úřady politické (okresní hejtmanství). Když se definitivně seznamy voličů upraví, rozešle politický úřad všem voličům legitimační lístky k výkonu volby opravňující,

v nichž udáno býti musí, kde, v který den a v kterou hodinu volba konána bude. Prve než se k volbě vlastní přikročí, ustanoviti se má volbou komise volební, která (pod dozorem zeměpanského komisaře volbu řídí a rozhoduje hlavně o tom, zda kdo k úkonu volebnímu připuštěn býti má, čili nic. Členy této komise jmenuje pravidelně jednak přítomný zeměpanský komisař sám, jednak voličové k volbě se dostavivší volí některé členy komise (ve skupině měst volí tyto členy komise obecní zastupitelstvo při volbě volitelů za obce venkovské záležitosti komise volební z představeného obce a zeměpanského komisaře).

Komise volební neexistuje při volbách komor obchodních. Volba sama (t. j. volba poslanců) jest pravidelně ústní a veřejná; pouze v Čechách (a ve Slezsku) zavedeno hlasování písemné a tajné a dostávají k tomu cíli oprávnění voličové pravidelně s legitimačními lístky i úřední formulář lístku hlasovacího, jehož se musí pod následky neplatnosti při hlasování užiti.

Za poslance do sněmu zemského je zvolen ten, komu se dostalo většiny absolutní z hlasů právoplatných (§ 25 česk. zák. z r. 1873, § 48 ř. mor.). Obdrželo-li více osob absolutní většinu následkem toho, že v témž okrese volí se poslanců více (ku př. mají se voliti poslanci 2 a dostanou 4 osoby absolutní většinu hlasů), zvolen jest ten, kdo má relativní většinu (t. j. kdo má poměrně se spoluzvolenými nejvíce hlasů); byl-li by počet stejný, rozhoduje se losem. Rovněž se rozhoduje losem v tom případě, když by každý z kandidátů soustředil na osobě své polovici hlasů.

Jestliže by takto ani první ani druhá volba k cíli nevedla, koná se volba užší mezi oněmi kandidáty, kteří obdrželi dříve relativně nejvíce hlasů a tu se připouští vždy k volbě dvakrát tolik osob, než poslanců se voliti má. Při této užší volbě musí hlas platiti kandidátu do užší volby povolanému, jinak nemá hlas takový platnosti. Při rovnosti hlasů rozhoduje tu opět los, kterýž táhne předseda volební komise. Výsledek volby se ihned oznámí.

O vykonané volbě sepíše se protokol, opatří podpisem zeměpanského komisaře a všech členů komise volební, na to se zapečetí (protokol) a odevzdá zeměpanskému komisaři, kterýžto cestou služební předloží jej přednostovi vlády zemské (u nás místodržiteli), který akta volební zkouší a schvaluje; zvoleným pak udílí volební certifikáty.

Účinek vydání certifikátu volebního jest, že osoba certifikátem po-dělená může na základě výkazu tohoto jako poslanec do sněmu vstoupiti a vykonávati na tak dlouho veškerá práva poslanecká, dokud volba její nebyla samým sněmem prohlášena za neplatnou. (Tak Pražák v § 125 cit. díla.)

III. Jednání zemských sněmů.

1. Zemské sněmy sestupují se v komoru ku společným sezením a hlasováním; tak zvané sněmovní kurie virilních hlasů a velkostatku resp. největších poplatníků, pak měst a poslanců obchodních komor a konečně zástupců obcí nejsou zvláštní samostatné sbory sněmovní, nýbrž tvoří jen jednotlivá sněmovní oddělení za účelem usnadnění jednání a voleb do různých výborů zemského sněmu.

2. Ku řízení zemského sněmu bývají císařem z jeho středu voleni: v Čechách nejvyšší zemský maršálek, v Dolních Rakousích a Haliči zemský

maršálek, v Horních Rakousích, Solnohradech, Tyrolích, Vorarlbersku, Štýrsku, Korutanech, Krajině, Gorici a Gradišce, Istrii, Moravě, Slezsku a Bukovině zemský hejtman a konečně v Dalmacii praesident, jakož i jich zástupcové (§ 4 zř. z.).

3. Úřední doba zemského maršálka, po případě zemského hejtmana, praesidenta, nejvyššího zemského maršálka a jeho náměstka, jakož i zvolených členů zemského sněmu (sněmovní období) trvá 6 let. Volba poslanců do zemského sněmu nemůže od volitelů býti odvolána. Po uplynutí pravidelného období sněmovního aneb byli-li zemský sněm dříve rozpuštěn, jakož i když jednotliví poslanci odpadnou, zemrou aneb pozbudou potřebné způsobilosti býti voleni, vypíší se nové volby. Bývalí členové zemského sněmu mohou býti opět voleni (§ 6 česk., mor. a slezs. zř. z.). Poslanci do zemského sněmu zvolení nesmějí přijímati žádných ponaučení a musí právo své hlasovací vykonávati osobně (§ 7 zř. z.).

4. Zemský sněm shromáždí se k nejvyššímu svolání zpravidla jednou ročně a to, pokud císařem nic jiného není ustanoveno, v Dolních Rakousích ve hlavním a sídelním městě Vídni, v jiných zemích v příslušných zemských hlavních městech, ve Vorarlberku v Bregenzi, pro Gorici a Gradišku v Gorici, pro Istrii v Pořenci (§ 8 zř. z.). Zemští poslanci povinni jsou při vstupu svém do zemského sněmu na místě přísahy přislíbiti císaři věrnost a poslušnost, šetření zákonů a svědomité plnění svých povinností do rukou zemského maršálka, po případě zemského hejtmana, praesidenta neb nejvyššího zemského maršálka (§ 9 zř. z.).

5. Zemský maršálek, po případě zemský hejtman, zahajuje zemský sněm císařem svolaný, předsedá shromážděním, řídí jednání a uzavírá zemský sněm po skončení všech záležitostí aneb na zvláštní nejv. rozkaz. Zemský sněm může býti od císaře rozpuštěn a zároveň nové volby nařízeny též během pravidelného období sněmovního (§ 10 česk., mor. a slez. zř. z.).

IV. Správní a výkonný orgán zemského zastupitelstva jest zemský výbor (viz Výbory zemské).

V. Immunita zemských poslanců. (Viz čl. Immunita).

Usus fructus viz Požívání.

Utopení (po strance soudního lékařství).

Obdukci vykonanou na mrtvolách utopenců shledávají se ve většině případů takové nálezy, že jich sestavením pravidelně možno zjistiti, jakou smrtí osoba zemřela; ovšem že pokročilá hniloba mrtvoly může diagnosu smrti utopením přivolané valně stížiti, pokud se týká, úplně nemožnou učiniti. Při obdukci mrtvol takových pečlivě dbáti jest toho, zda-li smrt nepovstala jinou příčinou než utopením a jakou příčinou vznikla. Stává se nezřídka, že se pohřbívají mrtvoly utopenců bez předchozí obdukce, není-li vnějším ohledáním nic podezřelého shledáno a všeobecně se pak předpokládá, že tu jde o případ sebevraždy neb o smrt náhodnou. Bylo by tudíž zcela záhodným, aby se mrtvoly utopených pravidelně podrobily obdukci úřední, ježto vnitřním prošetřením mrtvoly zjistiti se mohou druhdy závažné poměry a skutečnosti, čemuž při povrchním a vnějším ohledání tak nebývá. Mimo to jeví se naprostou nutností právě při smrti nastalé utopením, aby co nejdříve se úředním rozhodnutím stanovilo, zda určitá mrtvola utopeného má býti obdukována, čili nic; opatření to se bohužel často neděje, jakkoli dle zkušenosti hniloba mrtvol utopených neobyčejně pokračuje, jakmile se na vzduchu ocitnou — a tak